

İSTANBUL'DA BİR EDEBİYAT MAHFİLİ: HÜSİNİYE ANNE'NİN EVİ VEYA SALIGİLLER

Muhsin Karabay

■ Edebî ve kültürel zenginliklerimizin kaynakları arasında çok mühim bir yeri olan edebî mahfiller; özellikle edebiyat ve sanat dünyasıyla devlet bürokrasisi içinde önemli görevlerde bulunan devlet adamlarımızın ev, köşk ve yalıları gibi mekânlardır.

Kültür tarihimizde birçok edebî mahfilden söz edilmekle birlikte bunlardan bazıları diğerlerine nazaran daha ön plana çıkmıştır. Mesela bunlardan biri Maarif eski nazırlarından Münif Paşa'nın köşkleridir. Devrin önemli yazar, şair ve devlet adamlarının iştirak ettiği toplantılara bazı yabancıların da katıldıkları bilinmektedir.

Devrine göre Avrupai bir hayat süren şair Nigâr Hanım'ın, yalısı ve konağındaki edebî davetler de en çok konuşulanlar arasındadır.

Yazdığı eserler yanında, Beyazıt'taki meşhur konağında, pazartesi akşamları düzenlediği toplantılarla da adından söz ettiren İbnülemin Mahmud Kemâl İnal da önemli kültür adamlarımızdan biridir.

Rahmetli Taha Toros'un evindeki dışarıya kapalı özel dost toplantıları ile Prof. Dr. Semavi Eyice'nin dostları ile evlerde yaptıkları toplantılardan da haberdar olmuşum.

Beylerbeyi'nde bulunan, meşhur yazarlarımızdan Münevver Ayaşlı ailesine ait Ayaşlı Yalısı da önemli kültür-sanat ve edebiyat mahfillerinden biri olmuştur.

İşte bu ev, köşk ve yalılarda genellikle herkese açık olmayan, sadece dost davetlilerine açık kültür-sanat ve edebiyat mahfillerine ilaveten günümüze kadar varlıklarını sürdürebilmiş herkese açık, birer kültür mahfili görevini ifa etmekte olan toplantı mekânları da vardır.

»» Hüsnîye Doğan ««

Salıgiller: İstanbul Harbiye’de Bir Edebî Mahfil; İsmail Hâmi Danişmend ve Hüsniye Hanım’ın Evi

Bu yazımda siz kıymetli okuyucularımıza İstanbul’daki bir edebî mahfilden bahsetmek istiyorum. Hakkında aşağıda anlatacağım kaynaklardan bilgi sahibi olduğum, önce meşhur tarihçilerimizden İsmail Hâmi Danişmend ile eşi edebiyat öğretmeni Hüsniye Hanım’ın ev sahipliğinde, Harbiye’de, Hava Palas’ta, **“Cumartesi Toplantıları”** adıyla başlayan ve daha sonra Hüsniye Hanım’ın, Üftade Sokak’taki, Tek Apartmanı’nda **“Salıgiller”** adıyla sürdürdüğü bilinen bu meşhur ev toplantılarının ilginç hikâyesine son anda bir de güzel sürpriz zenginlik kattı.

Hüsniye Hanım’ın adını ilk olarak şairlerimizden Bekir Sıtkı Erdoğan’dan işiti-miştim. Daha sonra da yüksek lisans tezimi hazırlarken, Bekir Sıtkı’yı yetiştiren önemli bir edebiyat mahfili olarak, **“Hüsniye Anne’nin Evi”**nden de bahsetmiştim.

Araştırmacı bir ruha sahip olmama rağmen, Salıgiller’e ev sahipliği yapan Hüsniye Hanım’la ilgili kendisinden bilgi alabileceğim hiç kimse kalmadığını zannedyordum ve hatta genel ağda konuyla ilgili bir araştırma yapmayı dahi düşünmemiştim. Fakat yanlışmışım! Önce bir gazetemizin genel ağ sayfasında, Hüsniye Hanım’ın oğulları İlter ve Gültekin Beylerin vefat ilanlarını gördüm. Bu vefat ilanlarından bütün bir ailenin şeceresini de öğrenebilmiştim. Fakat ne yazık ki aile üyelerinden birçoğu vefat etmişti. Ancak Hüsniye Hanım’ın oğullarından İlter Bey’in eşi Afgan Prensesi Naciye Hanım ve çocukları Ömer Fazıl Bey ile Hümeysra Hanım sağ görünüyordlardı. Araştırmalarım neticesinde Hüsniye Hanım’ın torunu Hümeysra Hanım’a ulaştım.

1961 doğumlu, İstanbul Üniversitesi Arap-Fars Filolojisi mezunu olan **Hümeysra Hanım** oldukça kültürlü olmanın ötesinde, çoğu Osmanlı Türkçesiyle yazılmış zengin aile arşivinin de kıymetini çok iyi takdir edebilecek –ne yazık ki birçok ailedeki sahip olunanlara sahip çıkacak ilgi, bilgi, saygı ve kaygı eksikliği yüzünden birçok kıymetli belge, fotoğraf vs. heba olup gitmiştir- ileri seviyede bir Osmanlı Türkçesi bilgisine de sahipti. Annesi **Naciye Hanım**’la birlikte hayatlarını İstanbul’da sürdürmekteydiler.

Hümeysra Hanımların, aşağıda bahsedeceğim ve Salıgiller hakkında kendinden bilgi aldığım rahmetli tarihçi yazar ve şair **İsmet Bozdağ**’la 90’lı yılların sonuna kadar bağlantıları telefonla da olsa devam etmişti. Hatta İsmet Bey’in ikinci eşinin vefatında da kendisini başsağlığı için aramışlardı. Demek ki, İsmet Bey onlardan bana bahsetmediğine göre ya aklına gelmemişti ya da yaşlılığının da tesiriyle unutmuştu. Ayrıca Hüsniye Hanım’ın, toplantılarına gelenlerin, içine şiirlerini yazdığı bir defterin de Hümeysra Hanım’da olduğunu öğrenmem beni çok mutlu etti.

Malum, içinde bulunduğumuz bütün dünyayı sarsan tehlikeli koronalı günler yüzünden kendilerini evlerinde ziyarete gidemedim ama Hüsniye Hanım’ın

B. Sıtkı Erdoğan, Şükûfe Bigat, Zeliha Erdoğan-Erenköy, 5 Nisan 2001.

torunu Hümeysra Hanım'la Harbiye'de bir kafede buluşup tanışıp görüşme imkânım oldu.

Türk Edebiyatı dergisinde 2005 yılında, Nihâl Atsız'ın oğlu **Yağmur Atsız**'ın bir yazısı¹ yayımlanmıştı. “Maltepe’de Bir Ev” başlıklı yazısında Atsız; 1940’lı, 50’li yıllarda Maltepe’deki evlerine gelip giden aile dostlarından bahsetmekteydi.

Atsız Bey’in yazısında bir isim daha geçmekteydi ki o da Hüsniye Hanım’dı (Doğan). Yağmur Bey’in Hüsniye Hanım’la ilgili hatıralarının olması beni heyecanlandırmıştı. Demek ki Hüsniye Hanım’ı o da tanımıştı. Onun verdiği bilgilere göre; “*Evlenince İsmail Hâmi, Hüsniye Hanım’ın Elmadağı’ndaki mükellef apartman dairesine taşındı. (...) İstanbul’un ‘fikrî’ yüksek sosyetesine mensûb pek çok isim Hüsniye Hanım’ın salonunda arz-ı endâm ediyordu. Bu sohbet toplantılarının kalitesi ve lezzeti dillere destandı. (...) Ben çok genç olarak üç-dört kere katıldım ve o sıralar aklım zâten bir karış havada dolaştığımdan gerçek anlamını idrâk etmiş sayılmam.*” Hüseyin Nihâl Atsız’ın eşi, Yağmur Bey’in annesi Bedriye Hanım’la Hüsniye Hanım çok iyi ahabaptırlar ve bu dostlukları vefatlarına kadar sürmüştür. Yağmur Bey’in bahsettiği toplantılar, yazımızın devamında sunacağımız **Adile Ayda**’nın hatıralarındakilerdir yani **İsmail Hâmi Danişmend**’in

1 Atsız, Yağmur, “Maltepe’de Bir Ev”, *Türk Edebiyatı*, Yıl: 33, S 378, Nisan 2005, s. 26-28.

Şükûfe Bigat, Muhsin Karabay, B.Sıtkı Erdoğan,Zeliha Erdoğan-Erenköy, 5 Nisan 2001.

sağlığındakiler. **Bekir Sıtkı Erdoğan**'dan ve **İsmet Bozdağ**'dan dinlediklerim ise onun vefatından sonraki, 1970'li yıllara ait olanlardır.

Hüsniye Hanım, Afgan Kralı Amanullah Han'a ve Kraliçe Süreyya'ya Dünür Oluyor

Bu arada **Afgan Kralı Amanullah Han**'ın ve **Kraliçe Süreyya**'nın en küçük kızları **Prenses Naciye Hanım**'la **Hüsniye Hanım**'ın küçük oğlu **İlter**'in de evlenmiş olduklarını belirtelim.

12 Aralık 1957 akşamı Hilton oteli salonlarında muhteşem bir düğün vardır.² Eski Afgan Kralı **Amanullah Han**'ın eşi **Kraliçe Süreyya**, kızı **Prenses Naciye**'yi bir Türk genci ile evlendirmektedir. **Hüsniye Hanım**'la Afgan eski Kraliçesi Süreyya dünür olmuşlardır. Zira Hüsniye Hanım, oğullarından **İlter**'i, onun Roma Üniversitesi Edebiyat Fakültesi mezunu altı dil bilen fizikî güzelliğinin yanında oldukça kültürlü en küçük kızı **Prenses Naciye** ile dillere destan bir düğünle evlendirmektedir.

Bekir Sıtkı Erdoğan'ın Edebiyat Mahfili: Hüsniye Anne'nin Evi ya da Salgiller

İşte **Bekir Sıtkı Erdoğan** için önemli edebiyat mahfillerden biri de 1970'li yıllarda İstanbul'a yerleşip, Heybeliada'da Deniz Lisesinde edebiyat öğretmenliği

² Hayat dergisi, S 67, 17 Ocak 1958.

yaptığı sırada devam ettiği, İsmail Hâmi Danişmend'in eşi, Hüsniye Hanım'ın, Hilton'un karşısındaki Üftade Sokak'ta, Tek Apartmanı'ndaki evi olmuştur.

Bekir Sıtkı'yı o topluluğa **Firuzan Selçuk** tanıtmıştır. Bekir Sıtkı bu evden bahsederken **"Hüsniye Annenin Evi"** derdi. Birçok şiirinin orada doğduğunu, orada yazıldığını belirten Bekir Sıtkı ayrıca rubaiye de başlamıştır o yıllarda. O evde birçok şahsiyetle karşılaşan ve tanışan Bekir Sıtkı o günlere ait, birçok anekdot anlatır, o günlerden bahsederken büyük bir heyecan duyar ve aradan geçen yıllarda kaybedilen dostların hüznüyle yanardı.

Şair **Bekir Sıtkı Erdoğan** ve tarihçi **İsmet Bozdağ**'ın yardımlarıyla oradaki dostlarından **Şükûfe Bigat**'a da ulaşmıştım. Telefonda Şükûfe Hanım'a kendimi tanıtarak, Bekir Sıtkı Erdoğan'dan bahsedince çok heyecanlanmış ve kendisini aramış olmamızdan dolayı çok mutlu olmuştu.

5 Nisan 2001 günü **Bekir Sıtkı** ve eşi **Zeliha Hanım**'la birlikte, **Şükûfe Hanım**'ın ziyaretine gitmiştik. Şükûfe Hanım Fransızcadan şiirler de tercüme etmiş olan bir şaireydi. 1975 yılında **"İç Dünyam-Batı Köprüsü"** adlı iki bölümden ibaret bir de şiir kitabı yayınlamıştı.

Şükûfe Bigat, Hüsniye Hanım'ın edebiyat toplantılarına devam ettiği yıllarda, sevdiklerini kaybetmiş olmanın bunalımı içindeyken, o dostların arasında geçirilen sanat dolu saatler ona büyük bir teselli kaynağı olmuştu. Kitabında yer alan, **"Ramazan Mânilerinde Portreler"** adlı şiirini şu mısralarla bitirmişti Bigat:

*"Ey ozanlar, ey dostlar, ey başkanım, sultanım,
Kader güldü, kavuştuk, bu benim son limanım..."*

Şükûfe Hanım bir şiirini de **"Saligillere"** başlığıyla yayınlamıştır. Bir kaç mısra da o şiirinden:

SALIGİLLERE

*Koca kış akıp gitti, işte Erenköy'deyiz,
Sevişen dostlar yine başbaşa, dizdizemiz...
Bir yıl değildi sanki, bir savaştı bu biten,
Tükenecek demiştim bu gidişle can ü ten.
Fırtınalara karşı birleştik, kenetlendik,
Koparıp ayırmazın diye yaman direndik.*

Bekir Sıtkı da Saligiller için şu beytini söylemiştir:

İplik iplik bükülüp sonra dokunduk halıya

Hepimiz kördüğüm olduk şu mübarek salıya...

Şairimiz Bekir Sıtkı Erdoğan, Saligiller'in önemli ismi olan dostu Firuzan Selçuk'un vefatı üzerine şu dörtlülüğü yazmıştır:

*Her necm-i fîrûzan söner bir demi var
Her yolcu için bu vakti şaşmaz gemi var
Söz meclisinin Selçuk'u kalkmış gidiyor
Heyhât bugün şiirimizin mâtemi var.*

Salıgiller'in önemli şahsiyetlerinden birisi de **Cemil Miroğlu**'dur. Miroğlu, diplomat şairlerimizdendir. Millî Kütüphanede, **Asrî** mahlasıyla meydana getirdiği bir divanınin olduğunu bir tezden öğrendiğimiz şairin aynı kütüphanede altı defteri daha bulunmaktadır.³ Bekir Sıtkı Erdoğan, Cemil Miroğlu'nun ardından da şu dörtlüğü yazmıştır:

*Biz bunca bahar, onca hazanlar gördük,
Kaç derde banıp, deva yazanlar gördük.
Mısra mısra ömür çiseltip şiire,
Ünsüz tükenen, ünlü ozanlar gördük*

Şükûfe Bigat da Miroğlu'nun vefatının birinci yılında bir şiir yazar:

*Miroğlumuzu Ölümünün İlk Yıldönümünde
Özlemine duydukça kanayan yüreğimde,
Bir hançer oya oya burkulur içerimde...
Parladın dünyamızda yıldırım çakışıyla,
Kaderin ters yollara kıvrılan akışıyla
Sürüklenip takıldın şu örümcek ağına,
Atıldın bizi koyup, ecelin kucağına...*

...
*Üzülme, rahat uyu, sanma ayırabilir
Ne zaman, ne topraklar, ne mermerler, ne taşlar,
«Ayrılık, sevgilerin bittiği yerde başlar.»*

Salıgiller Müdavimi İsmet Bozdağ'ın Beyaz Arılar'ındaki Hüsniye Hanım

Yağmur Atsız Bey'in yazısını okuduktan sonra hemen **İsmet Bozdağ**'a gitmiş ve kendisinden **Hüsniye Hanım**'a ve **Salıgiller'e** dair hatıralarını dinlemiştım.

İsmet Bey, 1998 yılında, **Seyran Kitap**'tan çıkan, **Beyaz Arılar** adlı hatıra kitabında **Hüsniye Hanım**'dan da bahsetmişti. Hüsniye Hanım son derece güzel bir hanımdır ve sevdalıları arasında **Yahya Kemal**, **Mithat Cemal Kuntay** ve **Behçet Kemal Çağlar** da vardır.

3 Hülya Büyükarıslan, "Asrî Dîvânı", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, TDE Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2015.

İsmet Bey'in ifadesiyle; o, fiziki ve ruhi güzelliğin timsali olan hanımefendi, 1990 yılının 25 Nisan'ında, Ayvalık Koyu'nda bir gece, yıldızların cümbüşünü seyrederken müştak olduğu Rabb'i-ne kavuşmuştur.

İsmet Bey, o ziyaretimde bana iki şiirin fotokopilerini de vermişti. Bunlardan birisi, kendisinin doğum günü münasebetiyle **Vecdi Yarman**'ın yazıp **Salıgiller**'de okuduğu; diğeri de kendisinin Salıgiller için yazmış olduğu şiirlerdi. Bu şiirlerden de sizlere birkaç mısra sunmak istiyorum:

Önce, **İsmet Bozdağ**'ın şiirinden, dostlarının isimlerini mısralarına kattığı bölüm:

...

Burası Salıgiller dostlar!
Her köşede Şükûfe misâl Hüsn açar;
Bir Şaman âyininde Irmaklar,
Taşır Aytenli ayş-ı necli.
Dökülür yazılmamış mısralar gibi

...

Ve doldurur bir şafak cümbüşünde bütün yüreklere
İsmetlu, haşin ve Sait bir hasenat...
Velhasıl Salıgiller
Küçücük bir kâinat!

Şimdi de **Vecdi Yarman**'ın, 19/3/1974 tarihli, "**Günlerden Bir Gün**" adlı şiirinin son bölümü:

Salıgillerimizi yaratan sultan
İsmet'i aklından geçirir,
Yaş günü, baş günü'dür diyerek
Dört yana müjdeli haber ucurur.
Selâm! İsmet'e, tüm Salıgiller'e
Selâm! Müjdeli nice nice yıllara...

İsmet Bozdağ'a Teslim Edilen Salıgiller Arşivine Ne Oldu?

Hüsniye Hanım'ın vefatından sonra, vasiyeti üzerine o evraklar oğlu İlter Bey tarafından İsmet Bey'e teslim edilmiştir. Ancak İsmet Bey söz konusu evrakları aradan geçen yıllar içinde değerlendiremediği için, evladı gibi çok sevdiği, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni yayıncı-yazar **Hayri Ataş**'a vermiştir. Fakat

İsmet Bozdağ, *Beyaz Arılar*, Seyran Kitap, İstanbul 1998.

Hava Palas Apartmanı Cumhuriyet Cad.
Elmadağ, İstanbul.

maalesef sevgili dostum Hayri Ataş, Salıgiller'le ilgili bir kitap hazırlamak bir yana, onca yıla rağmen henüz bir koli içinde muhafaza etmekte olduğu evraklara açıp bakmaya bile vakit bulamamıştır.

Aradan geçen yıllar içinde **Bekir Sıtkı Erdoğan**'ı, eşi **Zeliha Hanım**'ı ve **İsmet Bozdağ**'ı da Hakk'a uğurlamış bulunuyoruz. **Şükûfe Hanım**'ı arayınca da telefon numarasının kullanılmadığı mesajıyla karşılaşırız.

Münevver Ayaşlı'nın Kaleminden İsmail Hâmi Bey ve Hüsniye Hanım

Yayınlanmış olduğu hatıratlarla kültür hayatımızın önemli simalarından olan gazeteci yazar **Münevver Ayaşlı** da **Boğaziçi Yayınları**ndan çıkan; **İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim**⁴ adlı hatıra kitabında **Hüsniye Hanım**'dan da bahsetmektedir. Hem mesleği olan gazeteci kimliği hem de önemli bir aile içindeki konumu itibarıyla son yüzyılın hemen hemen bütün meşhur şahsiyetlerini yakından tanıyabilmiş olan Münevver Hanım'dan öğrendiğimize göre; **Hüsniye Hanım**, Ayvalıklı, varlıklı, güzel ve nazik bir hanımdır. **Yağmur Atsız**'ın yazısında "**Doğu Pa-**

las" olarak belirttiği apartmanın adı Münevver Hanım'ın kitabında, "**Hava Palas**" olarak geçmektedir. Münevver Hanım kitabında, **İsmail Hâmi Danişmend**'den, Hüsniye Hanım'dan ve dostlarından uzun uzadıya bahsetmiştir.

Toplantıların yapıldığı Hüsniye Hanım'ın dairesinin bulunduğu apartmanlarla ilgili isim karışıklığı da Hüsniye Hanım'ın torunu **Hümeyra Hanım**'ın, 25 Mayıs 2020 tarihli e-posta ile verdiği bilgilerle açıklığa kavuşmuş oldu. Onun verdiği bilgilere göre; söz konusu sanat toplantıları önce Cumhuriyet Caddesi üzerindeki **Hava Palas Apartmanı**'nda, "**Cumartesi Toplantıları**" olarak başlamış, daha sonra, **Üftade Sokak**'taki **Tek Apartmanı**'nda, "**Salıgiller**" olarak devam etmiştir:

4 Münevver Ayaşlı, *İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1990.

“Babaannem, büyükbabam Doktor Fazıl Bey hayatta iken, kendisine hediye ettiği Hava Palas apartmanında, büyükbabamın 16 Kasım 1951 tarihinde Ayvalık'ta vefatından sonraki yıl, ikâmet etmeye başlar. Hava Palas apartmanı, Elmadağ, Cumhuriyet caddesi üzerinde Hilton oteli karşısında köşe apartmandır. Babaannem üçüncü katta ikâmet eder. Hava Palas apartmanındayken ‘Cumartesi Toplantıları’ yapılır.”

“Babaannem muhtemelen 1960 yılında İsmail Hami Bey'den boşandıktan sonra, bir müddet daha Hava Palas apartmanında oturur, daha sonra da oradaki dairesini satarak, Üftade Sokağı Tek Apartmanı'nda üçüncü kattaki 8 numaralı daireye yerleşir. Üftade Sokağı, Hava Palas apartmanını geçerek geçmez sağdaki sokaktır. Bu apartmanda 1961 yılından, 1986 yılına kadar ikâmet eder. Bahsetmiş olduğunuz 1970'lerdeki ‘Salgiller’ toplantıları Tek Apartmanı'nda icrâ olunur.”

“1986 yılında babaannem Ayvalık'a taşınır ve 28 Nisan 1990 tarihinde Ayvalık'ta vefat eder. Ayvalık'ta iken birkaç defa İstanbul'a gelir, bizde kalır, arkadaşlarıyla görüşür. Ayvalık'ta ise Bedriye Atsız kendisini ziyarete gelir.”

Münevver Hanım, Danışmendlerin evinde birçok önemli şahsiyeti de tanımıştır. Bunlar arasında Sultan Abdülhamid Han'ın kızları **Ayşe ve Şadiye Sultanlar**, Sultan Vahdeddin Han'ın küçük kızı **Sabiha Sultan**, Veliâhd Yusuf İzzeddin Efendi'nin küçük kızı **Mihrişah Sultan**, Sultan Abdülaziz Han'ın torunlarından Seyfeddin Efendi'nin kızı **Gevherin Sultan**, **Abdülhâk Hâmid** ve eşi **Lüsyen Hanım**, **Peyami Safa**, **Vecdi Bürün**, eski büyükelçilerden **Tevfik Kâmil Bey**, **Ord. Prof. Sadi Irmak**, **Kâzım İsmail Gürkan**, **Eşref Edib**, **Cevat Rifat Atilhan** ve **Nazif Çelebi** de vardır.

Ne yazık ki, *“daha başka sebepler ve gizli eller yüzünden”* İsmail Hâmi Bey ile Hüsniye Hanım ayrılmışlar ve böylece, Münevver Hanım'ın da büyük üzüntü-

Tek Apartmanı, Üftade Sok. Elmadağ, İstanbul.

süne yol açan, “memleketimizde çok eksik olan, adeta hiç olmayan entellektüellerin birleştiği, bulunduğu bir merkez kapanmıştır.”

Önemine binaen, o mahfilin kapanmasına dair **Müevver Ayaşlı**’nın yazdıklarını, kitabından aynen almak istiyorum. Zira hepsi de rahmet-i Rahman’a kavuşmuş birçok kıymetli zevatı ilgilendiren bir olayı yıllar sonra gerçek şahitliğiyle ortaya koyabilmek lazımdır:

“İsmail Hâmi Bey, bir zümre tarafından hiç sevilmiyor, adeta nefret ediliyordu. Binaenaleyh, ne bahasına olursa olsun, İsmail Hâmi Bey’in yıkılması, bu evin kapanması ve bu topluluğun dağılması isteniyordu. Bunun da en kestirme yolu ve çaresi, kaleyi içinden fethetmek idi. Bunun için de aileyi ikiye bölmek lâzımdı. Her hususta İsmail Hâmi Bey’le aynı fikirde, aynı düşünce ve kanaatte zannettiğimiz Hüsniye Hanım, meğer hiç de zannettiğimiz gibi değilmiş. Zira yine aynı samimiyetle Hüsniye Hanım, İsmail Hâmi Bey’in kanaatlerinin tam zıddı kanatlara da sahib çıkmıştı. Velhasıl bu ayrılış İsmail Hâmi Bey’i yıkmıştı, düşmanlarının taktiği pek doğru çıkmıştı.”

“İsmail Hâmi Bey, dördüncü defa yine evlendi, yine evini dostlarına açtı ve her cumartesi misafir kabul etmeye başladı, fakat mey, o mey... lâkin sohbet, o sohbet değildi...”

Edebiyatımızın Diplomat Kalemi Adile Ayda’nın Gözünden İsmail Hâmi ve Hüsniye Hanım

İsmail Hâmi Danişmend’le eşi Hüsniye Hanım’ın evlerindeki meşhur toplantıları hakkında ilk kadın diplomatımız, Sadri Maksudi Arsal’ın kızı **Adile Ayda** da bilgi vermiştir. Adile Hanım, *Hisar* dergisinin Nisan 1980 sayısında⁵, “**İsmail Hâmi Danişmend**” başlığı altındaki yazısında, İsmail Hâmi Danişmend ve eşi Hüsniye Hanım’ın Harbiye’deki evlerinde cumartesi günleri dostlarına vermiş oldukları davetleri anlatmıştır.

Yıl 1955’tir. **Adile Hanım** bu davetlere dostu **Şükûfe Nihal** Hanım vasıtasıyla davet edilmiştir. Şükûfe Hanım, Danişmendlere, Adile Hanım’dan o kadar çok bahsetmiştir ki, bunun üzerine İsmail Hâmi Danişmend de kendisini telefonla aramış, daveti üzerine de Adile Hanım eşiyle birlikte bu davete icabet etmiştir.

Bu, Cumartesi davetlerine, İsmail Hâmi Danişmend’in ve Hüsniye Hanım’ın çok yakın dostları, sanatçılar ve İsmail Bey’in hayranı üniversiteliler, “**tilmizleri**” katılmışlardır. Danişmendlerin evinde iç içe iki salonla hol hıncahınc misafirlerle doludur. Holdekiler ayakta dururlar ve hatta aralarında, geleceğin önemli siyaset adamlarından biri olacak **Ferruh Bozbeyli** de vardır.

Adile Hanım bu toplantılardan çok etkilenmiştir. Zira gerek İsmail Hâmi Bey gerekse eşi Hüsniye Hanım davetlilerle çok yakından ilgilenmekte ve onların memnuniyetleri için ellerinden geleni hem davranışları hem de ikramları ile göstermektedirler. Adile Hanım bu yazısında İsmail Hâmi Danişmend’in ta-

5 Adile Ayda, “İsmail Hâmi Danişmend”, *Hisar*, Nisan 1980, C 20, S 269 (194), s.7-10.

hakküm edici, bazen karşısındakini hafife alıcı tavır ve sözlerinden rahatsızlığını da belirtmiştir. Özellikle ilk gidişinde Danişmend'in içkiyi fazla kaçırınca ressam **İbrahim Çallı**'ya karşı sarf ettiği; *"sabık ressam, ressam eskisi, posası"* kelimeleri kendisini rahatsız etmişse de **İbrahim Çallı**, onun içkili olması yüzünden bu sözlerinden hiç de alınmadığını ifade etmiştir. **Adile Ayda**'ya göre; ömrü boyunca kendisindeki zekâ, kültür ve bilginin onda biri olmayan profesörler, dekanlar, milletvekilleri, genel müdürler ona tepeden bakmışlardır. Böyle bir kadere uğrayanların çoğu kırılır ve kırılma neticesi kişilikleri ezilip silinmesine rağmen **İsmail Hâmi**'de tepki başka türlü olmuştur. Kırıldığı için kırma ihtiyacı duymuştur.

Adile Ayda, İsmail Hâmi ve Hüsniye Hanım'ın evine 1955 veya 1956'da ilk olarak gittiğini hatırlamaktadır. Daha sonraki gidişlerinden biri de Yılbaşı dolayısıyla bir yemek daveti için olmuştur. 1957 yılı sonbaharında bir cumartesi günü en son gidişinde Danişmendlerin evinde misafir olarak Osmanlı Ailesinden iki prenses de bulunmaktadır. Bunlardan biri II. Abdülhamid'in kızı **Ayşe Sultan**, diğeri de Sultan Vahdettin'in kızı olan **Sabiha Sultan**'dır. **İsmail Hâmi Danişmend, Adile Hanım**'dan, onların ellerini öpmesini istemişse de Adile Hanım bir Cumhuriyetçi olduğunu söyleyerek bunu reddetmiş ve onların ellerini öpmemiştir ama onlara olan hayranlığını da yazısında açıkça belirtmiştir. Hatta Danişmendlerin "Cumartesi Toplantıları"na devam etmeye başlayınca, dostları kendisini Danişmendler'e gidişinden dolayı, İsmail Bey'in bir Cumhuriyet düşmanı olduğu gerekçesiyle evinin de monarşistler, saltanatçılar yuvası olduğunu söyleyerek kendisini eleştirmişlerdir. Fakat o, artık Cumhuriyet rejiminin yerleşmiş olduğunu ve saltanatçılığın ülkemiz için herhangi bir tehlike arz etmediğini belirterek bu dostlarının söylediklerini kabul etmemiştir.

Adile Hanım'ın, Ayşe Sultan ve Sabiha Sultan'la tanıştıkları günkü davete iştiraki onun Danişmendler'e son gidişi olmuştur. Bunun sebebinin de, İsmail Hâmi Bey'in misafirlerine kumanda etmeye kalkmasından kaynaklandığını yazısında açıklamıştır. Nitekim bir müddet sonra da *"Hüsniye hanımıcık, kocasının kendisine karşı değilse bile başkalarına karşı olan haşin tavırlarına dayanamayarak boşanmış."* tır.